

Gondolatok az oktatás módszertanról

Az oktatás módszertan az információátadás mikéntjével foglalkozik. A jelenleg ismert és használt oktatás módszertani elemek általános megfogalmazása lehetővé teszi, hogy azokat több tudományterületen is sikerrel alkalmazzák. Ezek megfelelően alkalmazva elősegítik az ismeretek átadását, oly módon, hogy különböző helyzeteket állítanak elő és új kihívások elé állítják mind a tanulót, mind oktatóját. Fontos megemlíteni, hogy egy oktató nem attól lesz jó, hogy ezeket az elemeket ismeri és alkalmazza. Vannak akik egy módszer alkalmazásával és saját személyiségükkel képesek hosszú időn át lekötni és motiválni a tanulóikat. De sokan vannak akiknek nincs ilyen szerencsájük, vagy csak nem találták még meg azt a módot, hogy is adják át tudásuk a hallgatóiknak. A tanítás képessége viszont nem csak veleszületett adottság, hanem tanulható képesség is. Így mindenkinek lehetősége van, hogy fejlessze tanítói képességeit, hogy könnyebben átadhassa tudását. Ez a dokumentum nem vállalja, hogy részletekbe menően tárgyalja az egyes módszertani elemeket, csak egy kis ízelítőt és egy átfogó képet próbál adni ezen módszerek közül néhányról.

Célok tanításkor

A tanítás során el kell érni, hogy a tanulók motiváltak legyenek és fegyelmezettek. Hisz így adható át a legkönnyebben a tudás. A reformpedagógia térhódítása azonban egy kicsit más megvilágításba tette ezt a két célt. Míg korábban a motiváltság alapkövetelmény volt, és a tanítónak vajmi kevésbé kellett foglalkoznia ezzel, mostanában már elvárás egy oktatóval szemben, hogy keltse fel az érdeklődést az általa tartott tárgy iránt.

Mivel változtak a normák a fegyelem megítélése is módosult. Bár továbbra is fontos, hogy meglegyen, nem feltétlenül szükséges a teljesen mereven ragaszkodni hozzá. Ugyanis ez megakadályozna, vagy erősen hátráltatna néhány azóta kialakult és bevált oktatási módszert.

A módszerek kiválasztása

A legnagyobb nehézség az oktatás módszereinek az óra céljával a tanulók sajátosságaival, a tartalom jellegzetességeivel való összehangolása. A nehézségek okai általában, hogy a pedagógusok rosszul ismerik a módszerek lehetőségeit, hatékonyságuk feltételeit, didaktikai feladatok

megoldására való irányultságukat. Az oktatók egy rétege kialakít a maga számára egy eredményesnek tűnő módszert, vagy módszer-kombinációt és ezt alkalmazza a többi feltétel figyelembe vétele nélkül.

A módszerek kiválasztásának kritériumai

1. az oktatás törvényszerűségei, ill. alapelvei
2. az oktatás céljai és feladatai
3. az adott tantárgy, téma tartalma és módszerei
4. a tanulók tanulási feltételei (életkori, felkészültségbeli fejlettségbeli)
5. a külső feltételek sajátosságai
6. a tanárok lehetőségei

Oktatási módszerek

A magyarázat

Monologikus tanári közlési módszer, amellyel törvényszerű összefüggések, szabályok, tételek, fogalmak megértését segítjük elő. Terjedelme, időtartama a tanulók életkorától függően: 5-10 ill. 20-25 perc között változik.

A magyarázat akkor eredményes, ha logikus, világos, érdekes, tömör, egyszerű és érzelmekkel kísért. A tervezéskor pontosan meg kell határozni, hogy mit akarunk magyarázni, bizonyítani, ez lehetővé teszi a megfelelő példák választását, a magyarázat menetének meghatározását, a szemléltetésre alkalmas eszközök kiválasztását. Fontos, hogy olyan példákat alkalmazzunk, amelyek a tanulók számára is ismertek. A példák a tanulók fejlettségének és érdeklődési körüknek megfelelőek legyenek. Egyszerűbbtől a bonyolult felé haladjunk és hozzunk ellenpéldákat is. Csak annyi példát mutassunk be, amennyi ténylegesen új információt ad. Előfordulhat, hogy a magyarázathoz szemléltetőeszközök szükségesek (modellek, tárgyak, audiovizuális eszközök).

Meg kell említeni, hogy a közölt információk mindegyike nem biztos, hogy mindig eljut a diákokhoz, ezért a fontosabb fogalmakat, kifejezéseket, mondatokat célszerű megismételni. A bizonyítás szakaszában az addig elmagyarázott részek számbavétele, az addigi eredmények felsorolása hasznos lehet. A magyarázat végén az összefoglalás is ismétlő jellegű. A mondatainkat fejezzük be, ne hagyjuk félbe, az idegen kifejezéseket el kell magyarázni, a túl sok idegen kifejezés zavaró lehet. Ne használjunk töltelékszavakat (esetleg csaknem, olyanféle, természetesen,

mindenesetre, olyasmi, valójában, tulajdonképpen stb.). A közölt tárgyi ismeretekben legyünk biztosak, ne használjunk bizonytalanságra utaló szavakat (valahol, valaki, nem mind, körülbelül, talán, nem vagyok biztos benne, nem is tudom, hogy mondjam stb.).

A magyarázatba beiktatott kérdések segítenek a figyelem fenntartásában, a megmagyarázott fogalmak megértésének ellenőrzéséhez.

Az elbeszélés

Olyan monologikus szóbeli közlési módszer, amely egy-egy jelenség, esemény, folyamat, személy, tárgy érzékletes, szemléletes bemutatására való. Konkrét információk átadására szolgál, főként a tanulók képzeletét és érzelmeit mozgósítja. Minden korosztályban alkalmazható, de kiemelt jelentősége a fiatalabbak oktatásában van. Alkalmazásakor szemléltetőeszközöket is be lehet iktatni (tárgyak, filmrészletek, képek).

Az előadás

Monologikus szóbeli közlési módszer, mely egy-egy téma részletes, hosszabb ideig tartó kifejtésére szolgál. Általában magába foglalja az elbeszélés és a magyarázat elemeit. Terjedelme 15 – 20 perctől 1,5 – 2 óráig terjedhet, a tanulók életkorának megfelelően. Ebben az esetben a tanár aktív a diák passzív befogadó. Ezt a módszert akkor alkalmazzák, ha az információ közlése a cél.

A tanulók kiselőadásai

Monologikus szóbeli közlési módszernek tekinthetők, amelyekben az összefüggő közlés nem a tanártól, hanem a tanulótól származik. Alkalmazására csak bizonyos tantárgyakban és csak idősebbek körében kerülhet sor. A tanítónak segítenie kell a munka előkészületeiben. Ez lehet a tanuló olvasmányélménye vagy kutatómunkája. Időtartama általában 10-15 perc. Az oktatónak ügyelnie kell arra, hogy csak jól megszerkesztett, szabadon előadott produkciók kerüljenek az osztály elé.

A megbeszélés

Dialogikus szóbeli közlési módszer, amelynek során a tanulók a pedagógus kérdéseire válaszolva dolgozzák fel a tananyagot. Ez a leggyakrabban alkalmazott, legkedveltebb és minden korosztályban alkalmazható módszer. A tanár és a tanulók közt fennálló kapcsolat miatt a tanár rendszeres visszajelzést kap a tanulóktól. Így a tanulók igényei szerint lehet haladni.

A megbeszélés indításként érdemes egy problémát felvetni. A témának a tanulók előzetes ismereteire kell épülnie, érdekesnek és élményszerűnek kell lennie. A megbeszélés irányításának szempontjából lényeges indító, továbbvivő és ellenőrző kérdések jól tervezettek legyenek. A légkörnek kötetlennek és oldottnak kell lennie, ahol kérdezni és hibázni is lehet. A pedagógusnak háttérből rugalmasan, de határozottan kell irányítani. Biztosítani kell, hogy mindenki részt vegyen a megbeszélésen. A felfedezett hibákat, tévedéseket tapintatosan korrigálni kell.

A megbeszélés módszerének három lényeges alkotóeleme van:

Strukturálás: a célok világos kitűzése az óra előtt, fontos gondolatok kiemelése, egyes részek összefoglalása, egyes részek közötti átmenet jelzése, gondolatok összegzése.

Kérdezés: (a megbeszélés leglényegesebb eleme), a kérdések legyenek pontosak, egyértelműek és világosak (pl.: Hol van Magyarország? Helyett, Melyik földrészen van Magyarország?), a kérdés feleljen meg a tanulók értelmi színvonalának, a kérdés mozgítsa elő a tanulók gondolkodási készségét. Adjunk időt a gondolkodásra, szólítsunk fel több tanulót.

Visszacsatolás: a tanulók tevékenységének értékelése: helyes tanulói válasz esetén: elegendő egy-egy dicsérő szó, vagy egy bólintás, viszont néha szükség van pozitív tartalmú értékelésre is. Részben jó vagy rossz tanulói válasz esetén differenciált értékelésre kell törekednünk, azaz a pozitívum elismerése mellett hívjuk fel a figyelmet a hiányra. Ha nincs pozitívum a válaszban, akkor támogató, bátorító értékeléssel segíthetjük a tanulót.

Vita

Dialogikus szóbeli közlési módszer, amelynek az ismeretek elsajátításán túl célja a gondolkodás és a kommunikációs készségek fejlesztése. A vitában a tanulók viszonylag nagyfokú önállóságot élveznek, a pedagógus a háttérből irányítja a vita menetét. A jól szervezett vitában a kérdéseket, véleményeket a tanulók egymáshoz intézik, nem a pedagógushoz. A résztvevők egyenrangúak. A megbeszéléstől eltérően nem kérdés-felelet formája van, hanem vélemények, kijelentések, állítások állnak egymással szemben.

Értékelése kicsit eltér a „hagyományostól”. Nem helyes vagy helytelen, hanem egyetértek vagy nem értek egyet. Itt nem csak a tanár értékeli, hanem a diákok is, egymás és a tanár válaszait is.

Szemléltetés

Szemléletes oktatási módszer, amelynek során a tanulmányozandó tárgyak, jelenségek, folyamatok észlelése, elemzése történik. A tanulók érdeklődésének felkeltésére, a képszerű gondolkodás fejlesztésére használható. Kiinduló alap lehet új fogalmak tanításához.

Fontos a lényeg kiemelése. A megfigyelt eseménynek, tárgynak stb. jól követhetőnek, érzékelhetőnek kell lennie.

A projektmódszer

A tanulók érdeklődésére, a tanárok és a diákok közös tevékenységére építő módszer, amely a megismerési folyamatot projektek sorozataként szervezi meg. Leginkább komplex feladatok megoldására való, melyek középpontjában egy gyakorlati természetű probléma áll. A tanulók a témát széles körű történeti, technikai, gazdasági összefüggésben dolgozzák fel. Ez javítja a kreativitást és a problémamegoldó képességet. A cél sosem a tanulás, hanem valamilyen konkrét cél, produktum, a tanulás ehhez csak eszköz.

A projektmódszer alkalmazásának lépései:

- célok, a téma kiválasztása, megfogalmazása
- tervezés (Feladatok, felelősök, helyszínek, munkaformák.)
- kivitelezés (Általában a diákok önálló kutatást végeznek, de az oktató segíthet.)
- zárás, értékelés (Magában foglalja a projekt bemutatását. Az értékelés kritériumait előre közölni kell!)

A kooperatív oktatási módszer

A tanulók 4 – 6 fős kis csoportokban végzett tevékenységén alapul. Az ismeretek és az intellektuális készségek fejlesztésén túl kiemelt jelentősége van a szociális készségek, együttműködési képességek kialakításában. A tanulók együttes munkát végeznek, ugyanúgy felelősek egymás tanulási eredményeiért, mint sajátjukért. A csoport sikere, eredményessége minden egyes tag teljesítményétől függ. Számos változata van például a csoportos tanulás, egyéni vetélkedő módszer (A csoportok 1-1 tagja vetélkedik egymással.), mozaiktanulás (A csoportok tagjai elolvassák a feladatból a rájuk eső részt, ezután összeülnek a különböző csoportok tagjai, akik ugyanazt a résztémát olvasták, megbeszélik. A megvitatás után visszamennek a saját csoportba, és ott megtanítják a többieknek a saját részüket.)

A szimuláció, a szerepjáték és a játék

Olyan oktatási módszerek, amelyekben a tanulók tapasztalati tanulás révén fogalmakat eseményeket, jelenségeket sajátítanak el, tevékenységeket gyakorolnak be.

A szimuláció: a valóság absztrakciói, leegyszerűsítései. Ilyen például a mikrotanítás a pedagógusképzésben, ahol a hallgatók egy csoportja diákok a tanórán és 1 hallgató tanítja őket.

A szerepjáték: ha valaki a másik ember szerepét vagy funkcióit játssza el. például az előbb leírt mikrotanítás A szerepjáték élmény közelbe hozza az időben, térben távoli jelenségeket, motiválja a tanulókat, élményszerű tartós tudást biztosít, fejleszti az empátiát.

A játék: olyan vetélkedő, amelyben bizonyos előre meghatározott szabályok betartásával a győzelmet ügyesség, erő vagy szerencse segítségével lehet megszerezni. A játékok igényelhetnek előre elkészített eszközöket, motiválják a gyerekeket.

Házi feladat

A tanulók önálló, a tanítási órák között végzett tevékenységén alapuló oktatási módszer. A pedagógus feladatai: a házi feladat kijelölése, a tanulóknak a házi feladat megoldására való felkészítés és a házi feladat értékelése.

A házi feladatot gondosan kell kijelölni. Éreztetni kell, hogy jelentőséget tulajdonít neki az oktató. Fontos, hogy kapcsolódjon az órán, edzésen elhangzottakhoz. Az órán elsajátított ismeretek gyakorlására vagy a következő órai anyag előkészítésére szolgáljon. A feladatok nehézsége feleljen meg a tanulók képességének. Inkább rendszeresen adjunk rövid feladatokat, ne ritkán sokat.

Fontos alapok

A következőkben azokról ejtek pár szót, amik hiányát a legjobb módszertan se tudja pótolni.

Közös és konzisztens tudásbázis

Fontos kíváncsi az átadni kívánt tudás felé, hogy abba ne legyenek ellentmondások, hiányok, félreérthető elemek. Ezek ugyanis megkérdőjelezzik a teljes ismeretanyag hitelességét. Ehhez kapcsolódik, hogy az adott ismeretanyagot tanítók egyféleképp értelmezzék azt, valamint az egyes oktatók által leadott anyagok között ne legyen ellentmondás. Ez ugyanis vagy az oktató(k) hozzáértését, vagy a tananyag helyességének képét ássa alá.

Magabiztosság

A magabiztosság szintén egy nélkülözhetetlen eleme a hatékony információ átadásnak és a nevelésnek. Hisz milyen alapon várnánk el a tanulótól, hogy bízjon az oktatójában, ha ő maga se képes bízni saját képességeiben, tudásában.

Tanulók életkoruknak megfelelő kezelése

Mind az oktatás, mind a nevelés szempontjából fontos, hogy figyelembe vegyünk a tanulók életkorát. Ez nagy mértéken elősegítheti a hatékony oktatást. Hisz más gondolkodásmóddal rendelkezik egy kiskamasz, egy nagy-kamasz és egy felnőtt. Vegyes csoportoknál nyilván nem lehetséges mindenki számára tökéletes megoldást választani, de szerencsére az emberek alkalmazkodnak és így a fiatalabbak érettebben viselkednek, míg az idősebbek könnyebben kezelik azt, ha tényleges életkoruknál fiatalabbként vannak kezelve. Így nagy extremitásoktól eltekintve megtalálható az a közös hang, ami mindenki számára megfelelő. Személy szerint ilyen esetekben igyekszem az idősebb korosztálynak kedvezni és kihasználni, hogy a társaság többi része is felelősségteljes emberként viselkedik a foglalkozás alatt.

Pár gyakorlat vívás oktatásra

Alább azokat a gyakorlatokat sorolom föl, melyekkel személyesen találkoztam, vagy módomban állt alkalmazni és pozitív visszajelzéseket kaptam.

Páros feladatok

Páros feladatok nagyon hasznosak tudnak lenni, különösen, ha sok diák jut egy oktatóra. Ugyanis ekkor egymást tudják segíteni a pár tagjai a tanítva tanulás módszerének köszönhetően. Így a tanárra kevesebb munka hárul. Kétféleképp is ki lehet próbálni a páros feladatokat. Mindkettő kicsit más célt szolgál, de egyaránt hasznosak.

Azonos képességű diákokkal

Ekkor a két tanuló egymást ösztönzi, a tudásuk mélyebb megértésében, mozgásuk, technikájuk tökéletesítésében. Mivel közel azonos a tudásuk, új ismeretet nem szereznek, de motiváltak, hogy képességük legjavát mutassák, így elősegítve saját fejlődésüket.

Különböző képességű diákokkal

Ez a forma a gyengébb tanulót segíti, miközben a nagyobb tudással rendelkező tudása mélyül, hisz ahhoz, hogy átadja az ismereteit rendszereznie kell azokat, így a megértés újabb szintjére juthat. Fontos, hogy a tanító fél tisztában legyen a helyzetével és felvállalja ezt a szerepet.

Csoportos feladatok

Csoportos feladatokkal elég sűrűn lehet találkozni. Vívásnál ez főképp a csaták és egyéb csapatjátékok formájában jelenik meg. Jól megszervezve segíthet egymás megismerésében, a bizalom kiépítésében, valamint a csapat összekovácsolásában is.

Ritmusérzéket igénylő feladatok

Minden ember kicsit másképp érzékeli a világot, mások azok az érzékei, amiken keresztül gyorsan tud új ismereteket elsajátítani. Ezért hasznos, hogy ne mindig csak egy-két érzékelésre hagyatkozzunk, hanem a kevésbé használtakat is próbáljuk aktivizálni. Egyik olyan érzék, amiről bár szót ejtünk, de ritkán van olyan gyakorlatunk ami segíti a fejlődését a ritmusérzék. A következő gyakorlat erre ad egy lehetőséget.

Florish

Ez az egyik olyan feladat, ahol ténylegesen megtapasztaltam mennyit segít a mozgásban a zene. És milyen jó hatással tud lenni a ritmusérzékre a gyakorlás. Eddig összesen egyszer sikerült egyesületen belül megtapasztalnom, de remélem nem utoljára.

Felhasznált irodalom

Jegyzet a Pécsi Tudományegyetem oldaláról

Oldal: http://www.etk.pte.hu/files/tiny_mce/File/oktatas/OktatasiAnyagok/Didaktika/oktatasimodszerek.doc

Dátum: 2014. 07. 10.

Falus Iván (szerk.): Didaktika Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998